

АКСІОМИ НЕДОВЕДЕНИХ ТРАДИЦІЙ

Відавна слово *гуни* вважається лайкою. Звідки тягнеться коріння тієї неслави, яка живе й досі, хоча самі гуни нібито зійшли з теренів історії вже п'ятнадцять століть тому? Й чим заслужили вони такої зневаги серед народів Європи, зневаги, якою користуються не менш одіозні вандали?

Перші історики, чиї згадки про гунів дійшли до нас, виводили генеалогічне дерево цього народу то з берегів Льодовитого океану, то з таємничих надр неіснуючих європейських пустель, але в кожного з них крізь афішовану об'єктивність проступає зненависть до гунів.

Римський історик кінця IV сторіччя Амміан Марцеллін доводить, нібито вони прийшли в Європу з країни Кінокефалів, тобто Песиголовців, — країни, яка розташована десь у тундрах, змальовує їх потворними монголами, котрі зумисне обпікають собі обличчя, щоб не росла борода. Готський же історик Йордан виводить плем'я гунів од шлюбу якихось відьом, яких буцімто конунг Філімер прогнав у дикі степи, та ще таємничих «нечистих духів». В іншому ж місці той самий Йордан твердить інше: гуни пішли з булгар...

Але не дивуймося Йорданові й Амміану. Вони були дітьми свого часу, й над ними тяжіли традиції ранньосередньовічної хронографістики. Ми читаємо твори цих істориків із застереженням, і ніякі «відьми», та «нечисті духи», та казкові країни Кінокефалів-Песиголовців не шокують нас.

Але як дивляться на предмет новітні історики? Перелічувати всіх авторів тут було б недоцільно, тож загляньмо до енциклопедій, що ввібрали в себе квінтесенцію знань. У відповідному томі УРЕ в статті «Гуни» читаємо:

«Гуни — давні кочові племена. Велике об'єднання гунів наприкінці III ст. до н. е. склалось на території Північного Китаю [...], з II-го ст. н. е. з'явилися у степах Північного Причорномор'я [...]. У 445 році правителем гунів став Аттила. При ньому гунська держава з центром в Паннонії (Угорщина) зайняла величезну територію від Рейну до Волги».

Й далі йдеться про те, що після смерті Аттили гунів було переможено й вони відкотилися до берегів Азовського моря, де згодом розчинилися серед інших народів.

У багатотомній енциклопедії, виданій за часів Радянського Союзу, зазначається, що це військово-племінне об'єднання мало назву «хунну».

Але ж у китайських джерелах ідеться про «сюнну», й ця назва, погодьмося, дуже мало нагадує слово «гуни». Чи не про різні народи тут ідеться?¹

Якщо вивчити праці вітчизняних археологів й істориків В. В. Бартольда, К. О. Іностранцева, С. С. Сорокіна, С. В. Кисельова, М. П. Толя, М. Я. Бічуріна, В. В. Латишева, П. К. Козлова та О. М. Берштама, які зазначені в енциклопедіях серед учених, що досліджували історію цього народу, то вийде, що «хунну» справді існували й, згідно з китайськими літописцями, десь на зламі ер почали свій неквапний марш на захід. Знайдено й археологічне підтвердження того, що вони попутно засновували свої кочові держави то в Північній Монголії, то й ще ближче до нас. Але, незважаючи ні на які старання вчених, західніше від Казахстану жодних слідів цього могутнього й великого народу не знайдено.

Чи може таке бути? Адже гуни панували в Європі довгі століття.

Відомо, що донька гунського царя, якого Амміан називає просто Гуном, була одружена з датським королем Фродо III, а він, за хронологією Торфея, сів на престол ще 222 року. Виходить, гуни вже були в Європі принаймні з кінця II сторіччя. Останні ж згадки про гунів стосуються не Аттіли, навіть не його синів, а далекого вже нащадка Мундо, який служив при дворі імператора Юстиніана.

Звідси виникає логічне запитання: чи міг такий могутній і вельми численний народ, який проіснував у Європі щонайменше чотири століття, якому корився й сплачував данину цілий континент, — не залишити по собі сліду?

Ні, це був би абсурд.

Вчені стверджують, що після Аттіли його імперія розпалася. Й це справді так, але ж розпалась *імперія*, тобто відпала більшість *колоній* та залежних племен і народів, самі ж гуни не могли отак заpastися в небуття!

Дійсно, історія знає чимало прикладів, коли той чи той народ зникає номінальне, вливши свою кров у кров сильнішого. Так сталось із галлами, з більшою частиною західних слов'ян, із дакійцями, які в силу відомих обставин навіть називатися почали іменем своїх завойовників — римлянами («румун» саме й означає «римлянин»); так вийшло нарешті й із незчисленими племенами наших половців. Але ж галли полишили по собі величезний арсенал матеріальних пам'яток, хоч і втратили мову, а половці, ставши компонентом інших, у тому числі й української

¹ Очерки истории Китая. — М., 1959. — С. 59, 77, 101 та ін.

нації, віддали нам тисячі й тисячі своїх слів, майже всі річки та озера Лівобережної України, Причорномор'я й досі носять тюркські назви. А балки, а гори, а степові пустелі та півпустелі! Про високі половецькі могили з оригінальними пам'ятниками на них уже годі й казати: то реліквії, які красномовно свідчать про те, що великий народ, хоч би в яку скруту силою обставин потрапив, — зникнути не може.

Відавна серед деяких істориків усталилася думка, ніби прямими нащадками стародавніх гунів є угорці. Воно й справді заманливо: адже в Європі Угорщину називають Унгарія (Hungaria), а державу Аттіли готські історіографи звали Гунігард або Гуналанд. Угорці щиро повірили в це, хоча й кажуть на себе «мадари», й заходились посилено шукати підтвердження такої гіпотези. В похід вирушило безліч археологічних експедицій, які завдались метою знайти бодай незначні сліди легендарних гунів.

Й хоча всім відомо, що угорці прийшли на свою теперішню землю з угро-фінського етнічного материка в Приураллі через добрих чотири століття після смерті Аттіли, але думка про Угорщину як країну гунів од багатократного повторення так укорінилася, що лишається й досі якоюсь аксіомою (ніким, що правда, не доведеною).

Висновок поки що може бути один: народів-примар в історії не було й не могло бути; якщо ж вони й є, то це плід фантазії, традиція, яка тягнеться ще з сивих часів Геродота. Існують і існували народи в плоті й крові, й кожен був носієм своєї, лише йому притаманної духовної й матеріальної культури, а все що стосується матеріального, — вічне й незнищенне. Й коли ми не знайшли слідів Геродотом згадуваних амазонок, то це ще не означає, ніби їх не було, а просто ми не там або не те шукали.

На яких же широтах і меридіанах шукати гунів? Чи вертатися знову назад у півпустелі Забайкалля та Монголії, а чи продовжувати пошуки в тій-таки Угорщині, де ми блукаємо ось уже п'ятнадцять сторіч? І чи так уже старанно ми дослідили всі відомості про гунів?

Далєбі ні. Тим часом багато істориків і дуже, й не дуже давнього часу спрямовували пошук таємничих гунів у зовсім іншому напрямку, ніж ми шукаємо зараз.

За свідченням уже згадуваного Амміана, готи дуже давно були знайомі з гунами, ще задовго до славнозвісного Болімира (чи Велімира), який 376 року нібито з'явився з-за Дону зі своїми ордами. Навпаки, гуни служили у війську готських конунгів і навіть воювали проти своїх же одноплемінців у тій готсько-гунській війні.

Візантійський історик III століття (третього!) Марціан Гераклійський пише, що обабіч Дніпра, за аланами, живуть так звані *хоани*. Отже, обабіч Дніпра, а не десь там за Доном, за Волгою чи в Середній Азії.

Думки про те, що гуни споконвіку жили на наших землях, дотримували й вчені пізніших часів. Услід за Птолемеєм, який писав, що гуни, котрих він називав «хунами», мешкають на лівому березі Дніпра; вслід за Амміаном та Марціаном Гераклійським такої самої точки зору дотримує й Адам Бременський — північнонімецький хроніст другої половини XI сторіччя: столиця Гунігарду зветься в нього Хівен². І якщо ця назва здається нам сумнівною, то звернімося до безпосереднього наступника й земляка Адама Бременського — Гельмольда. Цей історик, який жив у середині XII сторіччя, в своїй фундаментальній праці «Хроніка слов'ян» неодноразово повторює, що всі слов'янські землі, які лежать на схід від Данії й славляться величезними багатствами, датчани називали колись Острогардом, а тепер, у його, Гельмольда, час, називають також Гунігардом — через їхнє населення гунів. Там уміщує він і гунську столицю, яка зветься Хуе³.

За його словами, земля гунів починається відразу ж по той бік Ельби. Вчений, якого ніяк не назвеш слов'янофілом, — навпаки, в німецькій експансії на Схід він був одним з її ідеологів, — усі ці землі віддає гунам. І це в той час, коли, якщо вірити деяким історикам, гунів уже давно й на світі не було, а їхні рештки хтозна-скільки сторіч тому буцімто засимілювались між мадярами.

Отже, слід гадати, що так звані гуни — народ споконвіку європейський і нізвідки, тим більше з Північного Китаю, не прийшов. Але тут виникає вже щось новіше. Говорячи про Гунігард, Гельмольд ніскільки не сумнівається в тому, що це країна суто слов'янська, й навіть у свій час, у середині XII сторіччя, в добу найвищого розквіту Київської Русі, наймогутнішої серед усіх держав, називає столицею слов'янського світу Хуе.

А що це справді Київ, знаходимо підтвердження в інших, раніших і пізніших авторів. Ф. Гаген, наприклад, у своїх примітках до першого німецького видання «Пісні про Нібелунгів» каже, що Київ, той самий, котрого Гельмольд називає Хуе, в сагах «Кіенуборг у Канугарді» варяги називали Самбатом.

² Historie biscuporum. Discripta insule aretical. — IV.

³ Cronika Sclavorum. — Leipzig, 1836. — S. 39.